

*Kraljestvo
domišljije*

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

Anton Ingolič, Nebojša Pop Tasić

Tajno društvo PGC

Pedagoško gradivo

Pripravili: Špela Frlic in Tjaša Tomšič

oš

O predstavi

Avtorji predstave

Režiser: Marko Bulc - Mare

Avtorja: Anton Ingolič, Nebojša Pop Tasić

Avtor priredbe in dramaturg: Nebojša Pop Tasić

Igrajo: Rok Kunaver, Mia Skrbinac k. g., Jan Bučar, Matevž Müller, Voranc Boh k. g., Jernej Kuntner, Miha Arh, Nina Skrbinšek in Nina Ivanič

Avtor glasbe: Damir Avdić

Scenograf: Damir Leventić

Kostumografka: Sanja Grcić

Koreograf: Sebastjan Starič

Tajno društvo PGC je legendarno zimzeleno besedilo, otroška klasika. Nastalo je leta 1958 izpod peresa slovenskega pisatelja Antona Ingoliča, enega prvih avtorjev, ki je po vojni črpal iz resničnega življenja mladih in v njihovih nevsakdanjih dogodivščinah obravnaval njihove probleme. S priljubljenim in znamenitim tajnim društvom Pingoclavulusom oziroma krajše PGC so odraščale različne generacije otrok. V predstavi Lutkovnega gledališča Ljubljana ta znana in priljubljena zgodba dobi sodobno odrsko preobleko.

Ingolič je zgodbo pisal v začetku socialistične epohe, naša zgodba v priredbi Nebojše Popa Tasića pa se dogaja ob njenem koncu, v osemdesetih letih. Otroško nedolžnost je Tasić zamenjal z otroško angažiranostjo. Ingoličevi otroci so z oglasnih desk kradli in zbirali risalne žebličke, otroci v naši predstavi pa stopijo korak dlje in s temi žeblički obešajo svoje pesmi in parole, kar izzove tudi »politično« reakcijo in sankcije.

Zgodba se začne v razredu, kjer poskuša učitelj Miha nemirnim dijakom razložiti pogojnik: »Heh, otroci, otroci, vi mislite, da ste unikatni, da ste samo vi mladi, lepi in pametni, torej da pred vami nihče nikoli ni bil mlad, lep in pameten. Kaj pa, če bi vam rekel, da sem bil sam prav tak, kot ste vi zdaj?« reče in začne pripovedovati zgodbo o svojih šolskih letih. Pred gledalci se odvije na pol pripovedovana, na pol odigrana zgodba o tajnem društvu PGC, članih tega društva, kritični poeziji, ki so jo lepili po oglasnih deskah v šoli in drugih javnih institucijah, ravnatelju in njegovem zvestem pomočniku hišniku Fiksu, ki sta v imenu discipline društvo preganjala, in koncu, v katerem člani društva ne pokažejo samo poguma, ampak tudi odkritosrčnost in poštenost.

Uprizoritev raziskuje prazen oder, ki spodbuja gledalčevo domišljijo in nastopajočim omogoča številne transformacije v prostoru in času. Igralci domiselno, igrivo in dinamično prehajajo med prizori in različnimi vragolijami tajnega društva. Poseben ritem predstavi dajeta koreografija Sebastjana Stariča ter glasba pesnika in glasbenika Damirja Avdića.

Učenci, ki so prebrali Ingoličevo knjigo, bodo opazili marsikatero razliko, zato jih nanje lahko že pred predstavo tudi opozorimo. Tako bodo lažje osmislili dramaturško nadgradnjo besedila. Spodnje iztočnice za pogovor pred predstavo pa bodo gotovo pomagale tudi tistim, ki knjige še niso prebrali.

Pred predstavo

O dramatisaciji romana

Predstava Ingoličevi zgodbi sledi, a jo tudi nadgrajuje. Režiser Mare Bulc o postavitvi romana na oder pravi: »Tudi če delaš neko literarno klasiko, je knjiga samo 'odskočna deska'. Pomembno je, da je ne dojemaš preveč kot 'svetinjo'. Knjiga obstaja, otroci jo bodo brali. Mi pa, ki delamo predstavo, moramo knjigo pogledati z več plati [...] Na odru poskusimo pokazati njen duh. Hkrati se ne smemo ustrašiti k nekaterim stvarim v knjigi pristopiti tudi kritično. Upam, da nam je v predstavi uspelo pokazati obe plati, Ingoličevo plat in plat nas, ustvarjalcev.«

80. leta in punk

Najočitnejša dramaturška sprememba je premestitev osrednje zgodbe iz 50. let 20. stoletja, kamor jo je umestil Ingolič, v 80. leta 20. stoletja, v obdobje punka, kulturno-glasbenega gibanja, za katero so značilni specifična glasbena (in tudi oblačilna) estetika in udarna, jedrnata družbenokritična besedila.

Med predstavo bodimo pozorni na to, iz katerih značilnosti uprizoritve in zgodbe razbiramo, v katerem času se dogaja zgodba, ki jo na odru uprizarjajo igralci. Zakaj, menijo učenci, sta se dramaturg in režiser odločila, da prestavita zgodbo iz 50. let v 80. leta 20. stoletja? Ali se zgodba o »uporništvu« mladih dobro dopolnjuje z ideologijo punka? Koliko učenci vedo o punku? Ali poznajo glasbo, način oblačenja?

Poznajo osnovno idejo, ki preveva celotno gibanje punka? Ali vedo, kaj pomeni »institucija« in »protiinstitucionalno« gibanje? Izpostavimo, da je bil punk prisoten tudi v slovenskem prostoru (morda učenci poznajo skupino Pankrti in njenega pevca Petra Lovšina ... če imamo čas, lahko predvajamo npr. kultno pesem *Lublana je bulana* iz leta 1978) in je opozarjal na napake tedanje družbe.

Glasbo za predstavo je ustvaril pesnik in glasbenik Damir Avdič, ki je sicer znan po svojih družbenokritičnih besedilih. Besedila večine recitiranih pesmi v predstavi je napisal dramaturg Nebojša Pop Tasić. Ali učenci poznajo še kakšnega družbenokritičnega umetnika?

Na internetu poiščimo posnetke slovenskih punk skupin in poslušajmo njihova besedila. O čem pripovedujejo?

Lahko se pogovorimo o tem, kako je bil za tedanjo javnost šok že sam način oblačenja punkerja: strgane kavbojke, verige, neti, pasje ovratnice, bulerji, pripionke, majice s provokativnimi slikami in napisi, jakne in torbe, popisane kar z edigsom ... Ali je učencem takšen način oblačenja tuj ali domač? Kakšen način oblačenja zaznavajo danes? Ali je oblačenje odraz določenega družbenega konteksta?

Pogovor po predstavi

Predstava, ki nadgrajuje izvorno besedilo Antona Ingoliča, je bogat vir za najrazličnejše pogovore po predstavi. Če so učenci roman *Tajno društvo PGC* že prebrali, je knjiga dobro izhodišče za primerjavo.

Ko stopi literarno delo na oder

Knjižna dela ponavadi ubesedujejo določen čas, kulturni in družbeni kontekst, napisana so v določenem jeziku, ki lahko, če je bilo napisano že pred časom, sodobnemu ušesu zveni zastarelo. Zato dobivamo tudi vedno nove prevode klasikov, ki jih prevajalci posodobljajo v današnji jezik.

Če so učenci knjigo že prebrali, se pogovorimo, v čem se na vsebinski ravni razlikujeta knjiga in uprizoritev. Kaj je dramaturg izpustil in kaj dodal? Kdo so člani Tajnega društva PGC v knjigi in kdo v predstavi? Kaj počnejo člani društva v romanu in kaj v predstavi? Kateri deli romana so v predstavi izpuščeni? Kaj mislijo učenci, zakaj? Skupaj z učenci razmišljajmo: O čem vse morata razmišljati avtor priredbe/dramaturg in režiser, ko na oder postavljata roman?

Ingoličevo delo je nastalo pred več kot 60 leti. Kako avtorji knjižna besedila prirejajo za predstavo, ki želi z (mladim) gledalcem komunicirati tukaj in zdaj? Kakšen jezik govorijo igralci v predstavi? Ali učenci vedo, zakaj odrasle osebe v predstavi nagovarjajo s »tovariš/tovarišica«?

O scenografiji in koreografiji

Z učenci se pogovorimo o tem, kakšna je bila scenografija predstave. Režiser predstave Mare Bulc je pri iskanju režijske rešitve izhajal iz praznega odra, scena je preprosta in premična. Scenografija s svojimi – na videz preprostimi – rešitvami podpira predstavo. Zakaj so žeblički na odru tako veliki?

Režiser Marko Bulc pravi: »S scenografom sva se veliko ukvarjala s tem, kako vizualno pokazati krajo žeblička in kako to pokazati na odru. Vemo, kako velik je risalni žebliček, zato je na odru težko slediti realizmu. Na neki točki je bilo jasno, da je vizualno najzanimivejši list, ki pade. Iz tega smo potem izhajali pri scenografiji.«

Se učenci spomnijo, kakšne vloge so v predstavi prevzemale železne konstrukcije? Kako so narekemale gibanje? Kateri režijski prijemi so učencem najbolj ostali v spominu (skupaj razmišljajmo o zamrznitvi, počasnem posnetku, igralcih, ki so med gledalci ...)? Pogovorimo se o pomembni vlogi koreografa pri predstavi. Ali je koreograf pri predstavi »izoblikoval« celo zaključek predstave (poklon)?

O poeziji

Poezija ima v predstavi pomembno vlogo. Dramaturg Nebojša Pop Tasić je poleg premestitve zgodbe v obdobje punka zgodbo obogatil tudi z veliko mero (družbenokritične) poezije: »Hotel sem besedilo zaokrožiti v nekem mladostniško ideološkem smislu. Njihov ideal ne more biti samo zbiranje risalnih žebličkov, mora biti nekaj več, nekaj bolj tehtnega, nekaj bolj žlahtnega. Po drugi strani pa sem se odločil za poezijo, ker se mi zdi mladost 'poetično' obdobje, obdobje, ki ima po svoji naravi etično čistost. Mladi zelo pogosto zelo dobro vedo, kaj je prav in kaj ne. Začenjajo se soočati z realnim življenjem, ki se ne ujema s pravili, ki jih učijo v šoli. Gre za grozljivo diskrepanco, ki jo po mojem večina mladostnikov doživi in preživi. In potem se odloči, ali bo prestopila na stran, kjer pravila ne veljajo več, ali pa bodo ostali na tej strani in branili te vrednote kot etične. Se pravi, da ne bodo lagali ne sebi ne drugim, in zagovarjali vrednote, ki nas delajo na neki način ljudi, poštene in iskrene. Za poezijo pa sem se odločil tudi zaradi jezika. Zdi se mi, da živimo v krizi jezikovnih vrednot. Da je javni jezik postal zelo 'šlampast', 'prostovoljen'. Vsi govorijo, kakor se jim zljubi. Poznavanje jezika in s tem tudi kulture ter poetike se mi zdi osnovna kulturna vrednota. Tudi to sporočilo sem hotel v besedilu poudariti.«

Večino besedil za pesmi v predstavi je napisal dramaturg Nebojša Pop Tasić. V predstavi slišimo še pesem Antona Aškercarja *Mi vstajamo!* in verz angleškega romantičnega pesnika Johna Keatsa (»Kar je lepo, je lepo za zmeraj.«). O čem govori poezija članov Tajnega društva PGC? Katera od pesmi je učencem ostala najbolj v spominu? Ali se recitacija pesmi razlikuje glede na vsebino pesmi?

Kakšne funkcija ima lahko poezija? Je lahko revolucionarna? Je nekaj, kar se bere doma, v zasebnosti? Ali je nekaj, kar se kriči ali poje na ves glas? Kakšne izkušnje imajo učenci z branjem/pisanjem poezije? Katera besedila nagovarjajo učence? Katere so njihove najljubše skupine? O čem govorijo in pojejo?

O življenju v šoli

V predstavi lahko primerjamo tri različna obdobja: obdobje po vojni, kot ga je avtor opisal v romanu, 80. leta, v katera je umeščeno dogajanje v predstavi, in današnji čas. V čem si je vsakdanja realnost učencev podobna in v čem različna? Spodbudimo učence, da razmišljajo o svoji šolski realnosti v primerjavi z realnostjo v predstavi. Kako komunicirajo učenci danes z učitelji, ravnateljem? Ali jim učitelji kdaj pripovedujejo zgodbe iz svojih osnovnošolskih časov? Še vedno obstajajo oglasne table z žeblički? Ali so v razredu tajne ali javne združbe,

ki jih organizirajo učenci/dijaki sami? Kje objavljajo poezijo, ki jo pišejo? Ali bi lahko zaradi objave poezije dobili ukor?

O druženju in društvih

Kako se je Tajno društvo PGC oblikovalo in razvijalo? Ali so učenci del kakšne formalnega ali neformalnega društva? So morda člani tabornikov, skavtov, pevskega zbora, telovadnega društva ...? Zakaj se ljudje že od nekdaj povezujemo v najrazličnejše skupine? Ali ob tem čutimo pripadnost, sprejetost, nam je dobro v družbi podobno mislečih? Ali učenci vedo, kaj pomeni »delavska univerza«, »hišni svet«, »zadruga«? Kakšna je razlika med virtualnimi, internetnimi skupinami (npr. Facebook skupine ...) in tistimi, pri katerih se dobivamo v živo? Kaj je učencem bližje in zakaj?

O jeziku

Besedilo predstave je jezikovno tako bogato, da omogoča različna izhodišča za pogovor. Pogovorimo se lahko:

- o vzdevkih (zakaj drug drugemu dajemo vzdevke, na podlagi česa določimo osebi vzdevek; v predstavi: Potočka zijalka, gospa Cvetača ali Karfjola, Vejica, Cvirnovka, Plusinminus, Cerberus ali Peklenski pes),
- o enakozvočnicah (zabit človek/žebelj – »... pameten žebelj nič ne pomeni. Žebelj mora biti zabit.«),
- o germanizmih in popačenkah (cvek – »si dobil kak cvek?«),
- o besednih igrach (žebelj-žajbelj),
- o žaljivkah, zbadljivkah (trotl, paglavec, »hudo je samicami in domišljavkami«),
- o nazivih danes in včasih (tovariš),
- o tujkah (sabotaža),
- o ločilih (»Pomilostiti, ne ustreliti.«) ...

V predstavi pa je tudi veliko namigov na različne svetovne in slovenske literate (Fjodor Dostojevski, Thomas Mann, John Keats, Ivan Cankar – »za hišnika rojen, za hišnika vzgojen«, Prežihov Voranc, Anton Aškerc).

Dejavnosti po predstavi

Odb(i)ranje najpomembnejšega

Dramaturg, ki ima eno najpomembnejših vlog v vsakem gledališču, stoji, kadar ima opraviti s prirejanjem nedramskega besedila v dramsko, pred zahtevno nalogo. Kako »iz knjige napraviti predstavo«? Učencem razložimo pojem dramatisacije/priredbe (spreminjanje nedramskega besedila v dramsko, s tem da besedilo preoblikujemo v dialoge, opise pa v didaskalije). V procesu dramatisacije se zaradi specifik gledališkega medija pojavi potreba po: strnjevanju in zgostitvi dogajanja, omejevanju števila oseb, osredotočenost na glavne osebe ... Razložimo, kaj je »dialog«, »monolog« in kaj so »didaskalije«.

Z učenci izberimo knjigo ali zgodbo, ki jo vsi poznajo. Pripravimo njeno dramatisacijo. Skupaj podrobno obnovimo njeno vsebino. V parih ali skupinah naj učenci nanizajo v nekaj točkah najpomembnejše like in dogodke v zgodbi. Izoblikujmo dramsko besedilo z dialogi in didaskalijami. Ne pozabimo na »rdečo nit« zgodbe, na »idejo«, ki jo želi zgodba posredovati.

Uprizorimo »pesniški dvoboj« (poetry slam)

Pesmi v predstavi Tajno društvo PGC so velik in pomemben del vsebine. Izpostavimo izrazno moč poeziji ob pogovoru o tem, kaj vse so izražale različne pesmi v predstavi.

Preberimo si nekaj pesmi iz predstave:

Neumnost je skupnost.

Skupnost je neumnost.

Ko sem skupnost

me je manj.

Več za manj,

manj je sanj.

Sem pralni stroj?

Odprite mi glavo?

Sipajte prašek?

Zaprite?

Vklopite?

In pustite,

da se moje umazane

misli noro vrtijo?

Dolgo?

Dolgo?

Vse dokler ne pridejo ven

čiste in suhe?

V predstavi je veliko prizorov, v katerih pesniška beseda igra ključno vlogo. Junaki s svojimi bolj ali manj kratkimi in udarnimi besedili izražajo svoja čustva, svoj pogled na svet, družbo, v kateri živijo ...

Prav v času, v katerem se dogaja tudi predstava *Tajno društvo PGC*, v 80. letih 20. stoletja, so se v ZDA pojavili prvi t. i. »pesniški dvoboji« ali poetry slam – tekmovanja v branju ali recitiranju lastnih pesmi oz. ritmiziranih besedil. Tudi v Sloveniji od leta 2005 vsakoletno potekajo Mlade rime – pesniški večeri, namenjeni pesniškemu glasovom mladih, novih in neveljavljenih pesnikov in pesnic. Vodilna ideja Mladih rim je tako pesniška skupnost, ki nastaja ob branju in poslušanju poezije. Sledijo desetim pravilom:

1. Poezija je kul!
 2. Beri ali recitiraj tako, kot da te res nekdo poslušá.
 3. Čas je relatiVEN, 10 minut pa je vedno le 10 minut.
 4. Starost je nepomembna, dokler imaš kaj za povedat'.
 5. Vsaka dobra pesem stoji sama.
 6. Kar res ljubiš, je tvoja dediščina.
 7. Vsak pesniški glas je lahko pomemben.
 8. Kadar nisi prepričan, improviziraj.
 9. Iskrenost! Iskrenost! Iskrenost!
 10. Kadar si v dvomu, ponovi prvo pravilo.
- (Dostopno na: <http://mladerime.wixsite.com/mlade-rime>)

Poskusimo tudi sami pripraviti "pesniški večer" (ali pa "pesniško jutro").

Umetnost kot oblika upora in družbene kritike

V življenju se srečujemo z različnimi oblikami lastnega ali tujega upora. Proti čemu in komu je lahko usmerjen upor? Kako se lahko upiramo? Proti čemu se upirajo junaki PGC-ja in kako se upirajo?

Predvsem sodobna umetnost je velikokrat kritična do družbe, v kateri nastaja. K razmišljanju o sodobnosti spodbujajo mlade tudi različni projekti, npr. mednarodni triennale Eksperimenta: <http://www.eksperimenta.net/?lang=en>.

Nekatere šole v svoj pouk vključujejo različne družbenokritične projekte, v katerih se mladi sprašujejo o svetu, v katerem živimo. Eden takšnih se je zgodil na Gimnaziji Poljane, kjer so dijaki npr. na težavo preobloženosti sveta in nabiralnikov z reklamami opozorili s tem, da so celotno šolo (stopnišča, ograje, stene ...) oblepili z reklamnimi letaki.

Tudi vi z učenci raziščite, kaj se jim v današnjem svetu ne zdi prav. Kaj bi spremenili. Kaj se jim zdi krivično ali problematično. Razmislite, kako bi na to težavo lahko opozorili tudi druge – sošolce, prijatelje, starše, mestno ali vaško skupnost ... Kako bi skozi umetnost besede ali podobe pokazali kakšno od žgočih težav?